

GRUVEDRIFT I NANNESTAD

Av skolestyrer Johan Ryddingstad. – Fra Romerike Historielag 1975.

Som alle vet, er det slik at om lag alt nytt smitter fra den ene til den andre. Ikke alle er like mottakelig for smitte, men mere eller mindre får vi i oss noe av det nye, enten det er ideer, moter en ny og lettvinnt måte å tjene penger på, eller hva det nå kan være. Best kjent er nok smitteoverføringen når det gjelder sykdommer.

I vestre delen av Nannestad er det åser, hvor fjellet kommer fram i dagen. Det består mest av eruptive bergarter med en nokså jamn høyde, 450 - 500 m.o.h. i den vestre delen og noe høyere i nord.

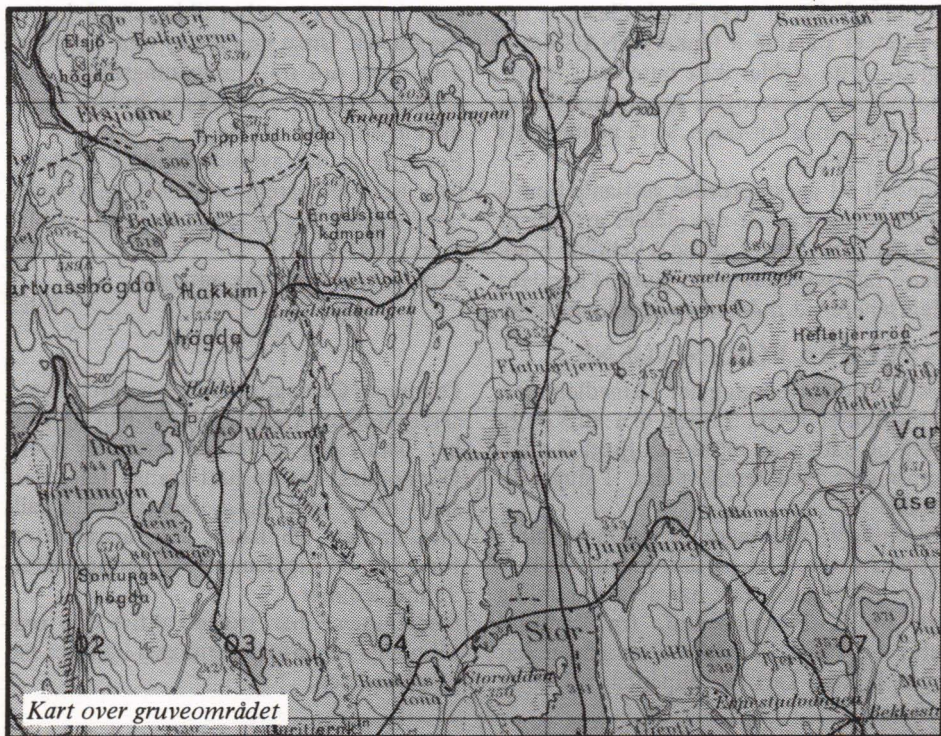
Når en ser over gamle papirer om skjerp-inga i Nannestad og Nittedal, får en et levende inntrykk av at omkring 1905, og kanskje mest i 1906 og 1907, har det gått en skjerpe-epedemi over Nannestad, og

ikke bare over Nannestad, men smitten har bredt seg til Hadeland, Oslo, ja helt til Mjøndalen. Eller kanskje har den begynt på en av de andre stedene og siden kommet til Nannestad. Det fremgår ikke av papirene hvem som har begynt, for skjerpingen begynte her allerede i 1880-årene.

Å skjerpe vil si å søke etter metaller og om nødvendig skyte ut stein for å ha en prøve. Dette er tillatt for hvem som helst, også på annenmanns grunn. Et skjerp må straks meldes til lensmannen.

Den første skjerper som er nevnt, er Johan J. Oserud, som meldte 9 skjerp i Nannestad allmenning 7.1.1902.

Etter de papirene jeg har, er det fra 1902 meldt 115 skjerp i Nannestad sogn, 50 i

Holter sogn og 14 i Nittedal. Det er mulig at ikke alle disse er nye, for det er slik at et meldt skjerp gjelder bare 18 mnd., og så må det meldes på ny. Ved en melding blir det påført hvor mange skjerp er meldt i de siste 12 mnd. i samme trakt.

Skjerp som er meldt tidligere, er da selvsagt ikke talt med. På den annen side kan det jo være meldinger som ikke er kommet. Men tallet 179 skulle være nokså riktig. Sikkert er det ihvertfall at alle skjerp fra 1905 til 1907 er kommet med.

Da de fleste skjerpere er fra Nannestad, kan det være morsomt å se hvem det var. Nå var det slik at det var tre personer sammen, den ene som skjerpere og de to andre som vitner.

Som nr. 1 i antall skjerp kommer T. Ellingsen Morud sammen med A.P. Rustad og Martin Sørensen med 37 skjerp.

Kristian Svingen har 29, Marius Holst, Mjøndalen 24, G. Munkerud, Lunner 22, ing. Thiis, Oslo 17, Johan J. Oserud 11, Minekompaniet 10, Olaus J. Oserud 6, O.C. Nordby 5, Chr. Ukkestad 5, Herman Svingen 4, G. Jensen 5, Ole Hansen Rustad 3, Otto Olsen Råsjoen 2, Kristian Oserud 2, Marting D. Nordby 2, A. Engbretsen 2, Herman Kr. Langerud 2, Ole L. Røtterud 2, H.Chr. Oserudgrinda 1, Kristian Langerud 1 og S.A. Melby 1.

Det er sikkert ikke små forhandlinger disse menn har hatt, for hvis de fikk solgt, så ville det kanskje bli noen tusen kroner, og da dette var før begge verdenskrigene, hadde pengene stor verdi. Riktignok var det ikke slike muligheter for å bli rik i en fart som for en gullgraver i Kalifornia, men det var utvilsomt lettere å finne sinkforekomster her, enn gull i California.

Det som her var viktigst – og som var avgjørende – var å finne kjøper.

At det ikke dreide seg om små beløp fremgår av noen »håndgivelser». Således har Laurits Røtterud m.fl. håndgitt til Marius Holst 7 meldte skjerp ved Hakkim for en kjøpesum på 20 000 kr. Muligens

er det flere skjerp, for kontrakten angir 7 »meldte» skjerp, så det var kanskje noen nye i tillegg. Olaus J. Oserud og Kristian H. Langerud m.fl. har håndgitt 7 meldte skjerp ved Knepphaugetra for 15 000 kr. Ved at kjøperen betalte 500 kr., skulle håndgivelsen forlenges med 6 mnd., og prisen forhøyes til 20 000 kr. Ole Hansen Rustad har håndgitt 3 skjerp ved Dalstjern for 6 000 kr. I dette tilfelle lyder kontrakten utrykkelig på 3 skjerp og ikke noe mere.

Bak disse håndgivelser – som alle er fra 1907 – stod direktør Einar Bjørnson. Av disse kan vi skjønne at mulighetene ikke var så rent små, selv om disse 15 – 20 000 kr. skulle deles mellom flere. Vi må også i denne sammenheng huske på at dette var småkårsfolk, for hvem noen tusen kroner, ja noen hundre kroner var av overmåte stor betydning. Hvis det ble salg, kunne kanskje garden reddes for en som satt trangt i det, eller handelsmannen, som lenge hadde krevd sitt, kunne få det som tilkom ham.

For bedre å forstå denne jakt etter sinkforekomster kan fortelles at oberst, seinere bergmester H.K. Borchgrevink i 1905 fikk håndgitt de fleste og mest verdifulle skjerp. Han brukte først 10 000 kr. av egne midler og seinere mere – visstnok tyske penger til undersøkelser. De som hadde håndgitt til ham, hadde nemlig de beste utsikter til å få solgt, og derfor strømmet skjerpere til fra alle kanter. De skjerpert innpå de gamle skjerpene, av og til så nær at de nye ble verdiløse, for et skjerp gjelder ikke for bare skjerpstedet, men et bestemt område omkring stedet. Det ble fortalt at mange skjerpert om natta, for det var jo leit å gå så innpå de andre, selv om det var helt lovlig, bare de passet på at de ikke gikk for nær de gamle skjerpera.

Som nevnt fikk oberst Borchgrevink håndgivelser på de viktigste skjerp i 1905. Nå var det ikke hans mening å drive selv, og han fikk derfor snart forbindelse med

det tyske millionfirma Hohenloe Werke. Men så kommer Gunnar Knudsens konsesjonslover nettopp som Borchgrevink skal selge til tyskerne, og store interesser står på spill både for skjerperne og Borchgrevink, som alle er avhengig av salget til tyskerne.

Det ble nå dannet et selskap »Bergverksaktieselskabet Norge», som så søkte om konsesjon, da det var tysk, selv om navnet var helt norsk. Konsesjonen ble enstemmig anbefalt av kommunestyrene i Nannestad og Nittedal og av Akershus fylke. Anbefalingen betyr ikke at alle så med blide øyne på denne nye drift, for det ville sikkert føre med seg at arbeidsprisene ville gå opp, noe som viste seg seinere.

Det førte også med seg at det ble vanskeligere å få arbeidsfolk til jordbruket. For arbeidsfolk ville det være av største betydning at driften kom i gang, likeså for den kommunale økonomi, først og fremst

for Nannestad, for skattegrunlaget ville bli adskillig bedre enn før.

For om mulig å få saken i orden sendte de skjerperne som var mest interessert skriv til Regjeringen, visstnok forfattet av oberst Borchgrevink, samtidig som et skriv også ble sendt stortingsmann Martin Løken fra Ullensaker. Begge gjenparter av skrivene mangler dato, men har årstall.

»Til Den kongelige norske Regjering, Kristiania.

Vi undertegnede bønder og arbeidere bosiddende i Nannestad herred i Akershus amt, begynte for en lang aarrekkje siden at søge efter malm i fjeldene mellem Nannestad og Hakedal. Efter megen og lang søgen fandt vi noget sink og bly.

Siden 1888 har vi ihærdig bestræbt os for at kunne faa tilgodegjort vore fund.

Mange forretningsmænd og pengemænd

KENT A.S

Gaukås Stasjon, N-4860 Treungen,

ENGROS

**KATALOGER/PRISLISTER
TIL REGISTRERTE
FORHANDLERE
& PRODUSENTER.**

TLF. (036) 45 893 45 903
BANK NISSEDAL SPAREBANK
BANKGIRO 2714 05 00149

HOBBY & INDUSTRIMASKINER
UTSTYR & TILBEHØR
FOR BEARBEIDING AV
STEIN – SMYKKEHALVFABRIKATA
SMYKKER – GAVEARTIKLER –
RÅSTEIN – MINERALER

– nordmænd som udlændinger – har forsøgt at hjælpe os hermed, men har maattet slutte, da forekomstene viste sig at holde fattig malm og tillige var uregelmessige, saaledes at fortsatte undersøgelsesarbejder vilde kræve et utlæg af meget store penge-sommer paa det uviste.

I 1905 lykkedes det os at faa direktør Borchgrevink til at undersøge forekomstene lidt nærmere. I 1906 gjorde vi endel arbejder deroppe under hans ledelse, efterat vi havde haandgivet vore fund til ham. I februar 1907 sluttede Borchgrevink kontrakt med Hohenloe Werke i Tyskland om salg af feltene, og siden den tid har undersøgelsesarbejderne paagaet uafbrudt med en arbejdsstyrke af fra 50 til 80 mand.

Hohenloe Werke søger nu koncession paa drift af disse felter. Dengang dette firma afsluttede kjøbekontrakten gjorde det som rimelig er regning paa at faa sig med-delt koncession paa de vilkaar, som dengang var almindelige. Da vi underhaanden har erfaret de betingelser den nuværende regering opstiller er adskillig strengere end ventet, og at disse fra Hohenloe Werkes side ikke kan antages. Spesielt gjælder dette tidsbegrænsningen.

I den anledning skal vi tillate os at gjøre den ærede regering opmærksom paa, at vi som nevnt begyndte at arbeide deroppe mange aar, før tanken om at kræve koncession for drift af bergverk i det hele

taget var fremkommen. Vi begyndte saaledes vort slidsomme og vanskelige arbeide uden tanke om, at de den gang gjældende love skulle bli forandret og finder derfor, at vi kun fræmsetter et berettiget krav, naar vi anmoder regjeringen om at sløyfe tidsfristbetingelser og i det hele taget at meddele koncession paa drift af dette felt efter de i Februar 1905 gjældende regler. I modsat fald vil den gode fortjeneste, salget vilde have inbragt, berøves os, idet en lov, der endnu ikke er kommen og hvis indhold endnu ingen kan ane, gives en praktisk tilbagevirkende kraft. Dette finder vi er en uretfærdighed mod os mindre velhavende bønder og arbeidere, som det her gjælder og henstiller derfor til regjeringen at imødekomme denne vor henvendelse.

Samtidig tør vi henvise regjeringen til de enstemmige udtalelser, der er avgivne af Nannestad og Hakedal herredsstyrer i denne sags anledning, ligesom vi tør bringe bergmesterens og Akershus amts anbefalinger i erindring.

At pege paa den store betydning en bergverksdrift (muligens ogsaa hyttedrift) vil faa for vor bygd finder vi overflødig.

Nannestad den 1908

T. Ellingsen Morud (u) A.P. Rustad (u)
G. Munkerud (u) M. Sørensen (u)

BJØRN STRØMNÆS mineraler – engros

MINERALER

AGATER

RÅSTEIN

*Prisliste til registrerte
forhandlere*

**ADRESSE: BLINDERNVN. 4,
OSLO 3**

TLF. (02) 56 25 12

Herr stortingsmand M. Løken
f.t. Kristiania.

Herved tillader vi undertegnede os – vi tør sige paa hele bygdens vegne – at anmode Dem om at være T. Ellingsen Morud m. fl. behjælpelig i at fremføre disse mænds berettigede henstilling til regjeringen angaaende en ansøgt bergverkskoncession. Af den skrivelse der agtes overlevert regjeringens formand efter at det er opplæst for Handelsdepartementets og Justisdepartementets chefer vil De lettelig se de berettigede krav, som der fremsættes og som vi herved anmoder Dem paa det kraftigste at støtte.

Nannestad den 1908

T.Ellingsen Morud (u) A.P. Rustad (u)
G. Munkerud (u) M. Sørensen (u)

De fire forannevnte menn fikk foretrede for Regjeringen. T. Ellingsen Morud var ordfører. Som sedvanlig ved slike anledninger lovet Regjeringen å ta saken under nøye overveielse, hva den også gjorde, for 19. juni 1908 ble Bergverksaktieselskabet Norge meddelt konsesjon, men med tidsbegrensning – 99 år.

I betingelsene stod det at bare *norske* funksjonærer og arbeidere skulle brukes, hvis det ikke var nødvendig å bruke utlendinger for å skaffe særlig fagkunnskap. Likeså ble verket pålagt å bruke *norsk* materiell, hvis dette ikke var mere enn 10% dyrere enn utenlandsk.

Ved Engelstad gruver i Nannestad har det vært en seter med samme navn. Her ble midtpunktet i gruvefeltet, hvorav noe er i Nittedal, og her ble derfor de fleste hus bygd. Engelstad seter er et gammelt kjent sted, og det har i lange tider vært alminnelig mening at fjellet her inneholdt noe mere enn alminnelig stein. Da skjerpeiveren bredte seg omkring århundrekiftet, søkte mange hit. Norske statsborgere har lov til

å lete etter metaller, ertser og nyttige mineraler, også på annenmanns grunn, når en passer på å følge lovens bestemmelser. Det er tillatt å ta hol på overflaten, for en må jo bore hol og skyte for å se hvordan steinen er. Dette gjelder utmark. På innmark må en ha grunneierens tillatelse. Den som da finner stein av verdi, må straks melde skjerpet til lensmannen, som noterer år, dag og time da funnet ble gjort. Dette er så skjerperens eiendom i 18 mnd. Før denne tiden er omme, må finneren hos bergmesteren som er statens representant, forlange utstedt et dokument som gir ham eiendomsrett til funnet. Dette dokument kalles mutingsbrev, og dermed kan han begynne drift, men må selvsagt betale erstatning til grunneieren. Ordet mute er egentlig tysk og betyr begjære, forlange, altså »begjære dokumentet», så en derved har eiendomsrett. Muterer kan også forlange å få seg tildelt et felt, hvor han er eneberettiget til drift på mutbare mineraler. Det er plikt for muteren å drive denne bergverks-eiendom, Hvis ikke, faller den i det fri, som det heter, og kan overtas av andre.

Av bergmesteren kan en få lov til å la feltet ligge uten drift. Dette kalles fristbevilning og gjelder »år og dag», dvs. 1 år og 6 uker. Denne rett til fristbevilning førte til at utlendinger kom i massevis og fikk mutingsbrev og seinere fristbevilning. Dette ble seinere stoppet.

De som var med på skjerpning her i Nannestad har fortalt at de kløyvde stein på hesteryggen ned til bygda, hvorfra steinen seinere ble sendt til bergverk på forskjellige kanter av nærsagt hele verden for å bli knust og rensset. Det var om å gjøre å få fastslått innholdet og få prøvd om det var vanskelig å få skilt sinken fra det andre. Det viste seg at dette var meget vanskelig å få gjort for rimelige utgifter.

Det første huset ble bygd i 1906 på Engelstadvangen og står der fremdeles. I sørenden av huset var det kontor, og så var

det to rom for arbeidere.

Materialene til det første huset ble kjørt fra Rudøde i Moreppen og til Røtterudsmoen. Her ble de lagt på stutting eller lunnedrag, etter at hvert bord og hver planke var synt med et hol i enden, så stort at en kunne få et tau gjennom det. Med dette tauet ble så materialene bundet fast. På Engelstadvangen kan en se ei vindski med slikt hol. Det skulle ikke lite til å holde, når en skulle kjøre et slikt lass på en steinet seterveg. Dynamitten ble fraktet på hesteryggen, og spiker og annet småtteri ble kjørt på sleip.

Om morgenen drog 3 - 4 hester i rad og rekke av sted og kom ned igjen om kvelden. Det var et fælt slit, særlig på den siste delen av vegen, hvor det er meget bratt. Den gang var det 15 - 20 mann ved gruvene, og disse flyttet inn i huset så snart det var ferdig.

Som nevnt fikk H.K. Borchgrevink håndgitt de aller fleste skjerp, og noe seinere kjøpte han dem for ca. 70 000 kr., som så

ble delt mellom skjerpene, hvorav noen fikk 5 - 6 000 kr., men andre fikk mindre, helt ned til noen hundre kroner.

Den egentlige bygging foregikk i 1907 og 1908. Det var da bygd veg til Hakkim - om lag 2 km - og derfra kunne en bruke godseier Youngs veg til Hakadal. Til å begynne med stilte godseieren seg helt avisende og nektet selskapet å bruke hans private veg. Folk fra gruvene måtte bære stål, hakker, slegger m.m. forbi hans eiendom på Ås, og det til og med om natta. Han var representant for det gamle syn, og gruvene var noe nytt som skulle stenges. At driften skulle få økonomiske følger for ham, var han vel også oppmerksom på. Det viste seg også straks at det ble vanskelig for ham å skaffe arbeidere til skogsdrifta, og han måtte derfor opp med lønningene. På den tid kom tanken om å bygge veg om Kirkebyvengen fram, for der hadde selskapet også gruver. Fornuftent seiret imidlertid over Young, og han ble meget velvillig overfor gruveselskapet.

STENSLIPING

Norges nye »nasjonalhobby». Stikk innom oss og se vårt store utvalg til rimelige priser.

- Slipeutstyr
- Råsten
- Innfatninger
- Mineraler
- Stensmykker
- Presangartikler
- Cabochoner i norsk sten og mye mer

GEO-HOBBY

Trondheimsvn. 6, Oslo 5.

Tlf. (02) 37 67 88

Åpent: 10.00 - 16.00 (13.00)

Mandag stengt.

Det hadde jo heller ikke nyttet å nekte, for da hadde selskapet ekspropriert grunn til veg. Young fikk 800 kr., og gav dermed lov til å bruke vegen over Ås gård til skyss. Seinere ble den også brukt til last. Selskapet skulle videre betale 1 000 kr. pr. år til vedlikehold av vegen.

Young ble altså så rimelig at han tillot selskapet å gå utenom kontrakten, idet alt ble kjørt over Ås gård. Bare av kull gikk det 2 - 3 lass hver dag, foruten det andre nødvendige, f.eks. dynamitt og borstål. I byggeperioden var det sikkert stor trafikk.

Av andre vanskeligheter som selskapet møtte, kan nevnes seterretten. De som hadde seterrett på Engelstad seter, kom med krav på erstatning, så vidt jeg har fått greie på, 15 - 20 000 kr. Direktør Borchgrevink bød dem 5 000 kr., men det ble avvist. Setereierne mente de ikke kunne ha kuer på setra p.g.a. gruvedrifta. De ble tilbudt å få ryddet og gjort i stand en setervang på et annet sted i allmenningen. Også dette ble avvist, og så var det å gå rettens veg. Det endte med at setereierne fikk erstatning, men den ble ikke større enn at den var omtrent medgått til omkostninger. Det ble fortalt at de holdt et selskap til slutt, og dermed var de ferdige med saken og pengene, men setra kan bygges opp igjen.

For kommunens drift var det sikkert bra med den nye drifta i bygda, for selskapet var nok en god skattebetaler, og det samme kan en vel si om funksjonærer og arbeidere ved gruvene.

I 1908 ble vegen til Nannestad bygd. Den er 7 km, regnet fra allmenningssaga til Engelstadvangen. Den er nå ombygd av Nannestad allmenning, men ser vi på den vegen som ble bygd i 1908, ser vi at den er bygd på samme måten som de offentlige veger i 1850-åra. Den er mest mulig lagt på tørre steder, selv om den derved ble bratt. Da all tung trafikk gikk fra Hakadal, ble det også av mindre betyd-

ning om vegen ble bratt. Den kostet likevel om lag 10 000 kr. Av grunneierne var det en som forlangte erstatning, mens de andre ga fri grunn.

Under vegbygginga var det omkring 150 mann som arbeidet ved gruvene, dessuten to stigere, en materialforvalter, en ingeniør og en direktør, den samme Borchgrevink som er nevnt tidligere. Foruten disse funksjonærer kom det stadig tyskere hit og så på drifta.

Arbeidet gikk dag og natt. Alminnelig dagspris var 3 kr., men inne i fjellet ble det mere, for der var det akkord. Dette høres lite ut nå, men den gangen var det mye.

Hvem finansierte så dette? Jo, som nevnt før var det dannet et selskap, Bergverksaktieselskabet Norge, men dette var dannet og eides av det tyske Hohenloe Werke, et stort million-selskap med gruver og avdelinger over hele verden.

Dette selskap brukte ved gruvene i Nannestad og Nittedal om lag 1 000 000 kr. og ved Grua på Hadeland noe mer. Det er mye penger bortlagt til prøvedrift uten å få det minste igjen, men når dette selskapet brukte å avsette 25 millioner hvert år til prøvedrift, så skjønner vi at det som ble brukt her, ikke er noe større å snakke om. For selskapet betydde det ikke noe, og det var neppe noen av de ledende aksjonærer uten at de med glede ofret disse millionene som ble brukt her hos oss, for det var tydelig at de hadde stor tro på feltet.

Aschehougs leksikon sier om feltet: »De betydelige sinkforekomster som ligger ved Grua på Hadeland, samt i Nittedal og Nannestad herreder, har der knyttet seg betydelige forhåpninger til. Der har vært forsøkt prøvedrift i ganske stor stil, men ennå er ingen regelmessig produksjonsdrift kommet i stand».

Hva var det så en fant her, og hva inneholdt disse fjella?

Det en først og fremst fant, var sinkmalm.

Av den er det flere slag, og det viktigste slaget — sinkblende — fant en i disse gruv-ene.

Steinen i disse gruvene er meget innholds-rik, og derfor så det lovende ut, men når det allikevel ikke gikk som ventet, kom det av at det ikke var mulig å få rensset sinkmalmen. Prøver ble sendt til alle deler av verden for å bli prøvd, men uten sånt resultat at drifta ville bli lønnsom.

Seinere har det vist seg at malmen kan renses elektrokjemisk. Det ble også satt i gang prøvedrift på Hadeland, og det så lovende ut med stor etterspørsel etter sink. Nettopp da gikk kursen på den nor-ske krona opp, og så ble ikke drifta lønn-som, og dermed var det hele slutt.

Når en idag ser disse veldige steinhausene med tusener av lass, og tenker på alt det arbeid som er utført her fra det ble skjer-pet, kan en bli helt overveldet. Alt dette er kostet på for å se hva fjella inneholder

uten å regne med direkte inntekt. Selv-følgelig håpet tyskerne på — og regnet vel også med — at det skulle bli lønnsom drift. Det hadde det vel også blitt, hvis ikke ver-denskrigen 1914 - 18 var kommet. Den ødela jo så mye, og dette her blir ingenting sammenlignet med de menneskelige og materielle verdier, som ellers gikk tapt.

Det ble praktisk talt ikke kjørt vekk noe stein mens det var drift, bare litt til prøve ved forskjellige verker. I de siste åra er det derimot kjørt vekk en del til vegbygging. Det er ikke skutt ut store ganger noe sted, bare 2 x 2 m, enten det er loddrett eller vannrett. Hensikten her var å se hva fjel-let inneholdt, ikke å få ut stein. Dette ville i tilfelle komme seinere. Borema-skiner ble også brukt, men dette ble for-holdsvist dyrt.

Nå er det lettvisst å få ut steinen. Før brukte en såkalt »fyrsetning». Et stort bål ble gjort opp, flammen slo mot fjell-

NORSKE MINERALHANDLERES FORBUND

— STIFTET 1982 —

B.B. PRODUKTER
BERGKRISTALLEN
B. GJERSTAD A/S
BJØRN STRØMNÆS
EINAR FIVELSDAL
FROLAND MINERAL CENTER
GEO-HOBBY A/S
GRENLAND STEINHOBBY
JOHANSSONS STENSLIPERI

KENT'S A/S
KONGLOMERAT, ELLEFSEN & CO.
NORSK STEIN-HOBBY
STEINHAUGEN, JENSEN & CO.
STEINKJELLEREN ROCK-SHOP
STENBODEN
STRYN STEINSENTER
THULITTEN STENHUS
TORGEIR T. GARMO

Sekretariat:
Postboks 30
N-4820 FROLAND

veggen, som så ble oppvarmet. Dermed utvidet steinen seg og løsnet. Nå borer en og skyter med dynamitt. Det nyeste er at en bruker maskinkraft til boringen, men dette ble ikke brukt ved disse gruvene.

Ved anlegget ble brukt bøker, skjemaer m.v. med tysk tekst. Når det videre ble brukt tyske ord som schakt, stoll, ort, synk og lignende, så kommer det ikke bare av at det var tyske eiere, men slike ord har vært alminnelig så lenge det har vært gruvedrift her i landet, d.v.s. fra omkring år 1600. Da fikk Kristian 4. tyske arbeidere hit, og fra den tida har disse orda blitt brukt i »gruvespråket».

Omkring Engelstadvangen finner en gruvehol i massevis. Noen er bare noen meter nedover eller innover i fjellet, men andre er ganske lange eller dype. Litt ned i lia mot Nannestad har vi en tunnel som heter Gruelia og er 10 - 1200 meter lang. På toppen ovafor er Erdmann, som går 100 m ned i fjellet. Disse to – Gruelia og Erdmann – møtes inne i fjellet. Det var stor spenning da det etter foretatte målinger og beregninger skulle gå hol. Erdmann (oppkalt etter en av tyskerne) stod full av vatn. Men – utregningen klikket. Nye ble foretatt, og de stemte med de første og skulle således være riktige. Det ble gjettet på at en av arbeiderne kunne ha flyttet på et merke inne i fjellet. Merkene var små plugger slått inn i sprekker til å sikte etter. Slikt har hendt andre steder og kunne også ha hendt her. Ved å bore i flere retninger lyktes det å få gjennomslag, og vatnet strømmet ut av tunnelen.

I gruver vil det alltid bli en del ulykker, ofte med tap av menneskeliv, og slik gikk det også her. Alle ulykkene her skjedde i den før nevnte Erdmann gruve.

Olaf Toftner fra Bjerke falt ned 10 m i denne gruva. Det er bygd opp avsatsler med stiger fra den ene til den andre. Noe av dette sviktet, så han falt ned. Han ble ganske mye skadet og ble visstnok aldri helt bra etter ulykken.

Noe seinere skjedde en ulykke til i samme gruve, men noe dypere ned. Et skott ble avfyrt, men hadde ingen virkning, kanskje var ikke ladningen sterk nok. Da skal en ikke lade på nytt før hullet – fjellet – er helt kaldt. Det tok tid, ventetida ble lang, og karene ladde på nytt med den følge at skottet gikk mens de holdt på. En av karene – en hadelending – ble skutt i stykker og helt ødelagt, en annen ble så mye ødelagt at han ble sendt på sykehus, hvor han døde. En tredje – en gutt fra Aanesruddalen i Nannestad ble noe skadet, men helt bra igjen.

En tredje ulykke skjedde enda dypere i samme gruve. I den nederste delen ble steinen heist opp i en »kibb», en stor tønne, som tømte steinen i en beholder, en vogn som gikk på skinner. Gruvegangen var så mye på skrå at det var lagt skinner. Når denne beholderen kom opp, ble innholdet tømt i en vogn, som ble kjørt videre ut og tømt.

Fra dampmaskinen gikk det en vaier (wire) til »kibben». Oluf Røtterud var med og lempet stein opp i »kibben» og gav tegn til at den kunne heises opp. Om litt rauk vaieren, og han ble rammet av »kibben» som var fylt med stein. Oluf Røtterud var bevisstløs da han ble heist opp, bundet til en stige. Kameratene fraktet ham opp på denne måten. Han ble kjørt til Hakadal og sendt på sykehus. Etter hvert kom han seg, men ble aldri helt arbeidsfør.

Det var arbeidere både fra bygda og fra andre steder. Stort sett kan en si det var to slags mennesker der. Det var fastboende fra Nannestad og Nittedal, noen også fra andre steder, solide og bra folk, og så var det slike som gjerne ble kalt »slusk». Dette var folk som arbeidet så ved den ene og så ved en annen gruve, så å si uten fast bopel. Når de hadde tjent opp en del penger, tok de gjerne en bytur på lørdag og kom igjen noen dager ut i neste uke – uten penger.

Dette var ofte vanskelige folk, noe en av

stigerne fikk merke en gang. Han måtte springe alt han kunne for å komme unna en som forfulgte ham med kniv i handa. Men selvfølgelig var det også noen bra av dem.

I brakkene var det trangt om plassen, og dag- og nattskift brukte samme rom. Hver mann hadde ei matkasse, som kunne låses, men dette ble sjelden gjort. Det var uskrevet lov at en ikke skulle ta noe fra en arbeidskamerat. Kvinnelige kokker laget til middagsmat til dem som ønsket det, og vasket opp og holdt det reint i huset.

Bruk av alkohol var strengt forbudt, og dette ble overholdt. I fritida var det kortspill, og mange spilte seg «blakke», så de ofte måtte låne penger til mat. En eller to handelsmenn kom med varer, og det var kontant handel. Når lønninga ble utbetalt, satt kjøpmannen der og fikk sitt.

Det var alltid rolig ved gruvene, ingen arbeidsnedleggning som nå for tida. En gang holdt det på å bli streik, men da kom ingeniøren til gruvene, og det ble enighet.

Under den første verdenskrig 1914-18 ble det vanskelig for gruve drifta. De fleste av de tyske eierne var offiserer, og mange av dem falt i krigen. I 1915 ble det inn-

skrenkning i drifta, og bare 12 - 15 mann ble igjen, og i 1916 ble det helt slutt. Bare en oppsynsmann ble igjen. Husa skulle holdes vedlike inntil videre. Maskiner og lagerbeholdning ble solgt etter hvert, og til slutt ble brakkene solgt til nedrivning, bare kontorbygningen ble stående igjen og står der framleis. Rundt gruveåpningene ble det holdt gjerder så lenge selskapet hadde midler til det. Da det etterhvert begynte å bli dårlig med gjerder, og det således ble farlig for dyra i skogen, tok det offentlige seg av gjerdeholdet. Noen mindre åpninger ble også fylt igjen. Skilter med påskrift «Farlige gruveåpninger» ble satt opp på steder hvor en kan regne med ferdsl.

Da det ikke var noen som kunne representere Bergverksaktieselskabet Norge, ble dette oppløst og et nytt selskap - A/S Sinkgruber - ble stiftet, med staten som eier av samtlige aksjer.

(For noen år siden ble også dette selskapet oppløst, og dermed var det slutt på konsekvensen, og grunnen gikk tilbake til de opprinnelige eierne).

NORSK STEIN-HOBBY

KLINGRA, GJERNES, 4990 SØNDELED

Tlf.: (041) 54528

STORT UTVALG I UTSTYR FOR:
SMYKKESTEINSLIPING.
TROMLING OG SAGING.

SØLV OG FATNINGER
FOR SMYKKELAGING
EGEN BOKLISTE.

RÅSTEIN,
SLEPNE SMYKKESTEIN
OG MINERALER
BE OM KATALOG

